

Streszczenie rozprawy doktorskiej

„Metaforyczność pojęć prawnych w perspektywie badań nad ucieleśnieniem poznania”

mgr Marek Jakubiec

Promotor: prof. dr hab. Bartosz Brożek

Katedra Filozofii Prawa i Etyki Prawniczej

Przedmiotem rozprawy jest omówienie znaczenia, jakie dla filozoficznych analiz pojęć prawnych posiada ucieleśnione poznanie – kluczowy program badawczy współczesnych nauk kognitywnych. Szczególna uwaga zostaje poświęcona teorii metafor pojęciowych, która obecnie uważana jest za najważniejszą teorię ucieleśnionych pojęć abstrakcyjnych. Jako że wiele pojęć prawnych – takich jak „prawo”, „własność” czy „sprawiedliwość” – ma abstrakcyjny charakter, możemy podejmować próby wyjaśnienia sposobu ich przetwarzania przez umysł uwzględniając wiedzę z zakresu kognitywistyki. Podejmowany temat dotyka nie tylko problematyki teorii pojęć prawnych, lecz ma także znaczenie z perspektywy epistemologii czy ontologii prawa.

Tak zakreślony przedmiot rozprawy wyznacza jej zasadniczy cel: przedstawienie pojęć prawnych jako ucieleśnionych i abstrakcyjnych reprezentacji umysłowych. Centralnym elementem pracy jest analiza mechanizmów przetwarzania pojęć prawnych, czyli procesów poznawczych związanych z myśleniem prawniczym, które to procesy odzwierciedlane są w wyrażeniach języka prawnego i prawniczego. Celem pracy jest też dokonanie oceny znaczenia teorii metafor z punktu widzenia filozofii prawa, czyli wskazanie, w jakim zakresie może ona zaoferować nowe spojrzenie na „klasyczne” problemy filozoficznoprawne. Pomimo uznania ucieleśnionego poznania za postępowy program badawczy, który znacząco zmienia (i będzie zmieniał w przyszłości) nasze rozumienie procesów poznawczych, zwracam uwagę na ograniczenia, jakie wiążą się z wykorzystywaniem omawianych osiągnięć nauk kognitywnych w filozofii prawa. Sprawia to, że rozprawa posiada wydzźwięk

polemiczny w odniesieniu do większości dotychczasowych publikacji podejmujących podobną problematykę, w których – z nielicznymi wyjątkami – nie były poruszane szczegółowe zagadnienia dotyczące m.in. kwestii metodologicznych, typologii ucieleśnienia, możliwych interpretacji metafory pojęciowej czy oceny wartości epistemicznej teorii metafor jako teorii ucieleśnionych pojęć abstrakcyjnych.

Praca składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym omawiam przyjętą definicję pojęć prawnych oraz zwracam uwagę na ich abstrakcyjność. Prezentuję także wybrane aspekty filozoficznych koncepcji pojęć prawnych Alfa Rossa oraz Herberta Harta. Stanowią one interesujący punkt wyjścia dla rozważań przedstawionych w dalszych rozdziałach, gdzie abstrakcyjność zostaje powiązana z metaforycznością pojęć prawnych, które badane są poprzez analizę wyrażeń językowych, będących emanacją procesów myślowych.

Rozdział drugi jest poświęcony syntetycznemu przedstawieniu programu badawczego ucieleśnionego poznania oraz teorii metafor pojęciowych. Opisuję w nim zasadnicze założenia tego programu, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii symulacji sensomotorycznych. Wskazuję, dlaczego teoria metafor odgrywa obecnie istotną rolę w naukach kognitywnych. Podkreślam również, że metafora to nie tyle zabieg językowy, co narzędzie poznawcze, będące „pomostem” między pojęciami reprezentującymi obiekty konkretne a pojęciami abstrakcyjnymi (w tym prawnymi).

W rozdziale trzecim podejmuję próbę opisu mechanizmów przetwarzania wybranych pojęć prawnych, biorąc pod uwagę ucieleśnienie i metaforyczność tych pojęć. Analizowane pojęcia zostały dobrane w taki sposób, by ukazać różny zakres ucieleśnienia i skuteczności eksplanacyjnej teorii metafor. Pozwala to na uwidocznienie zarówno rozmaitych zalet podejścia kognitywnego, jak i kontrowersji, które łączą się z próbami jego zastosowania w filozofii prawa. Kluczowe elementy zastosowanej metody to analiza wybranych wyrażeń występujących w języku prawnym i prawniczym oraz – w niektórych przypadkach – rezultatów eksperymentów behawioralnych.

Rozdział czwarty rozpoczynam od sformułowania i obrony słabej tezy o ugruntowaniu pojęć prawnych. „Ugruntowanie” oznacza w tym kontekście powiązanie tych pojęć z przetwarzaniem pojęć konkretnych, reprezentujących obiekty materialne poznawalne zmysłowo. Następnie pokazuję, w jaki sposób nauki

kognitywne mogą wpłynąć na teorię pojęć prawnych, filozofię prawa, a nawet praktykę prawniczą. Przedstawiam między innymi zaskakujące związki między ujęciem kognitywnym a szkołą języka potocznego, omawiam znaczenie ugruntowania pojęć w dyskusji na temat prawa jako artefaktu oraz wskazuję, w jaki sposób badania nad metaforycznością i ucieleśnieniem wpisują się w nurt naturalizacji prawa.

W ostatniej części, poświęconej dalszym perspektywom badawczym, najpierw dokonuję próby krótkiej systematyzacji zarzutów kierowanych w stronę teorii metafor, a następnie omawiam wybrane koncepcje tzw. pluralizmu reprezentacyjnego, które okazują się pomocne w wyjaśnianiu przetwarzania niemetaforycznych pojęć prawnych. Opisuję też własne propozycje badań eksperymentalnych.

Kraków, 22.11.2018
Marek Jakubowicz